

Motion till riksdagen 2021/22:4305

av Tina Acketoft m.fl. (L)

med anledning av prop. 2021/22:55 Utlandsspioneri

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen avslår propositionen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett fortsatt beredningsarbete för förstärkta garantier för yttrande- och informationsfriheten och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Syftet med den lagstiftning som föreslås i propositionen är att förhindra att Sveriges vidsträckta tryck-, yttrande- och informationsfrihet utnyttjas av främmande makt och beväpnade sammanslutningar. Regeringen gör bedömningen att det finns starka skäl för en kriminalisering av spioneriliknande gärningar som riktar sig mot uppgifter rörande känsliga förhållanden av betydelse för Sveriges utrikesrelationer.

Det är ett uppenbart samhällsintresse att det ska finnas en ändamålsenlig straffrättslig reglering av spioneriliknande handlingar. Lika uppenbart är att regleringen på detta område får tydliga konsekvenser för tryck-, yttrande- och informationsfriheten och därmed för enskilda medborgares möjligheter att – med formuleringen i tryckfrihetsförordningens portalparagraf – uttrycka tankar och lämna uppgifter och därmed bidra till en fri och allsidig upplysning, liksom för journalisters möjligheter att bedriva en effektiv och oberoende rapportering.

På grund av att en utökad kriminalisering riskerar att få negativa effekter för yttrande- och informationsfriheten har frågan om utlandsspioneri utretts i flera omgångar. Förslagen från Utredningen om förstärkt skydd mot främmande makts underrättelseverksamhet (SOU 2012:95) ledde i denna del inte till lagstiftning. Betänkandet från Utlandsspioneritutredningen (SOU 2017:70), som därefter tillsattes, har även det mött kritik för att lagen riskerade att kriminalisera journalistiska granskningar av bl.a. missförhållanden i internationella insatser.

Den föreslagna lagen om utlandsspioneri syftar till att motverka att känsliga uppgifter om Sveriges internationella samarbeten sprids. Bestämmelsen om spioneri utvidgas från att ”gå främmande makt till handa” till att ”gå en främmande makt eller motsvarande tillhanda”. Den nya bestämmelsen om utlandsspioneri tar sikte på att obehörigen befordra, lämna eller röja ”en hemlig uppgift som förekommer inom ramen för ett samarbete med en annan stat eller en mellanfolklig organisation eller i en mellanfolklig organisation i vilken Sverige är medlem” och där den obehöriga hanteringen är ägnad att ”medföra allvarligt men för Sveriges förhållande till någon annan stat eller en mellanfolklig organisation”. Till exempel kan detta vara aktuellt i samband med freds- och säkerhetsbevarande insatser.

Liberalerna delar i och för sig regeringens bedömning att det behövs ny lagstiftning för att komma åt aktörer som utnyttjar den svenska yttrande- och informationsfriheten för att spionera på landets samarbetspartner eller gå väpnade icke-statliga sammanslutningar till handa. Spioner ska inte heller kunna gå fria från straff genom att agera under journalistisk täckmantel. Men det som är hemligt inom Försvarsmakten är redan hemligt, och straffbart att röja. Det är snarare så att den svenska försvarsmakten är hemligare än andra länders. Ett exempel är antalet soldater i armén, vilket är hemligt i Sverige men en öppen uppgift i nästan alla andra länder.

Ett argument för lagförslaget är att andra länder måste kunna ha förtroende för Sverige, och däri ligger också att hemliga uppgifter inte riskerar att spridas. Det har hävdats att den gällande regleringen kan göra det svårt att döma någon för spioneri som röjt hemliga uppgifter som visserligen inte skadat Sveriges säkerhet men däremot relationer till länder som Sverige samarbetar med i en internationell insats. Det är dock mycket oklart i vilken mån denna problembeskrivning har full täckning i form av problem som verkligen inträffat eller riskerat att inträffa. Propositionens beskrivning är i denna del inte tillräckligt konkret.

Detta argument behöver dessutom sättas i relation till lagförslagets effekter för den fria opinionsbildningen och den journalistiska friheten. Att journalister rapporterar om eller avslöjar missförhållanden eller övergrepp inom internationella insatser skulle tydligt kunna skapa irritation hos länder som Sverige samarbetar med, och kanske i vissa fall även skada Sveriges relationer till dessa länder. Men det fria ordet kan inte vara underordnat sådana statspolitiska hänsyn.

Regeringen söker hantera detta dilemma genom att lagförslaget innehåller ett undantag från straffansvar om gärningen med hänsyn till syftet är ”försvarlig”. Ändringarna ska medföra att journalister ska kunna slå larm om missförhållanden utan att begå brott.

Problemet är att begreppet ”försvarligt” har sådana tolkningsmöjligheter att det sannolikt kommer att begränsa både reportrar och ansvariga utgivare när det gäller rapporteringen. Det blir enklare att avstå i de fall som är svåra att avgöra, särskilt för en medie-redaktion som inte har obegränsade resurser. Eftersom det i första hand är regeringen som ansvarar för utrikespolitiken blir det också regeringen som ytterst avgör vilken rapportering som kan medföra allvarligt men för Sveriges internationella relationer.

Sammanfattningsvis anser därför Liberalerna att regeringens lagförslag inte har den tydlighet och förutsägbarhet som är nödvändig för att inte enskilda av rena försiktighets-skäl ska avhålla sig från att utöva sin grundlagsskyddade yttrande- och informationsfrihet. Om inte förslaget kan förtydligas och revideras i utskottet – vilket Liberalerna är beredda att medverka till – bör propositionen därför inte bifallas. Regeringen bör i så fall i stället fortsätta beredningen för att återkomma med ett förslag som bättre tillgodoser den intresseavvägning som beskrivs ovan.

Tina Acketoft (L)

Johan Pehrson (L)

Lina Nordquist (L)

Christer Nylander (L)

Allan Widman (L)

Maria Nilsson (L)

Gulan Avcı (L)

Mats Persson (L)